

УДК 37.013.73:371.13(73)

**НЕО-ПРАГМАТИЗМ І КРИТИЧНА ПЕДАГОГІКА
У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ДО ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ГРОМАДІ В США**

Наталія Залізник

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Розглянуто вплив філософії нео-прагматизму та критичної педагогіки на підготовку майбутнього учителя до освітньо-виховної діяльності в громаді у США. З'ясовано, що саме на філософії нео-прагматизму та критичної педагогіки ґрунтуються сучасні американські педагогічні програми з підготовки майбутніх учителів до громадської виховної діяльності.

Ключові слова: нео-прагматизм, критична педагогіка, майбутні учителі, педагогічна освіта.

Перед теорією вищої педагогічної освіти України стоїть завдання обґрунтувати чимало проблем, що стосуються вдосконалення навчально-виховного процесу й підготовки учителів. Однією з них є прогностичне моделювання особистості вчителя школи ХХІ століття, що повинно стати загальним орієнтиром для вирішення всього комплексу соціальних, педагогічних і організаційних завдань. Водночас підготовка вчителя до освітньо-виховної діяльності у громаді набуває особливої ваги, коли йдеться про побудову громадянського суспільства. 5

Дослідження свідчать, що служіння спільноті є і завжди було життєдайною силою життя у США [7, с. 2, 3]. Американська традиція суспільної праці глибоко вкорінена у місцевих громадах. Дослідники зазначають, що тамтешні педагоги працюють разом з учнями над розв'язанням суспільних проблем, що виникають у житті громади, без очікування на дії уряду, незалежно від того, про що йдеться: від допомоги у підготовці домашніх завдань, занять у секціях за інтересами у громадських клубах спільнот до будівництва нових будинків та допомоги нужденним [7, с. 2, 3].

Ми ставили за мету розглянути основні філософські засади підготовки майбутнього вчителя до освітньо-виховної діяльності в громаді США. Відповідно до мети визначили такі завдання: розглянути засадничі філософсько-педагогічні принципи підготовки майбутніх учителів до виховної діяльності в громаді США; виявити і проаналізувати домінуючі чинники, притаманні сучасній педагогічній освіті, що мають безпосередній вплив на формування основоположних філософсько-педагогічних принципів процесу підготовки майбутнього вчителя до громадської виховної діяльності.

Виокремлюючи головні філософсько-педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя до освітньо-виховної діяльності в громаді США, передусім варто зазначити, що теоретичні орієнтації у відборі змісту педагогічної освіти залежать від особистих філософських уподобань її конкретних керівників [2]. Проте дослідження стверджують, що чільне місце серед них посідають нео-прагматизм, соціал-конструктивізм, постмодернізм та критична педагогіка. Ці напрями потребують детальнішого розгляду.

Чимало українських дослідників американської освіти США, зокрема, Т. С. Кошманова, І. О. Радіонова, С. Ф. Клепко, зазначають про переважання саме цих напрямків у підготовці вчителів [1; 3]. Ми розглянемо зазначені теорії під кутом зору філософських засад підготовки майбутнього вчителя до освітньо-виховної діяльності у громаді в США. Проаналізуємо вплив нео-прагматизму і критичної педагогіки на підготовку майбутніх учителів до громадської освітньо-виховної діяльності.

Нео-прагматизм. Основи сучасної філософії педагогічної освіти США заклав прагматизм, який сьогодні називають нео-прагматизмом [1, с. 88]. Акцентуючи на **процесі** навчання, спрямованого на задоволення освітніх потреб студентів та учнів, нео-прагматизм є філософією освіти, що сформувалася в умовах ринкового суспільства. Нео-прагматизм важко чітко визначити. На його сучасне розуміння вплинув комплекс теорій постмодерну, що розроблялися у працях таких мислителів ХХ ст., як Річард Рорті, Гіларі Патнем, Дональд Девідсон та Стенлі Фиш [8]. Водночас слід зазначити, що жодний з цих дослідників не називав себе нео-прагматистом. Проте для них було характерне основування навчального процесу на принципах власного досвіду та похідного з нього впорядкування і персональних світоглядних конструкцій. Нео-прагматисти вважали „реконструкцію людського досвіду”, „природне навчання” і „допитливість” основними освітніми темами [8]. Зокрема, Дж. Дьюї зосереджував увагу на учінні, що відбувається шляхом залучення індивіда до аналізу та вирішення особистих і соціальних проблем [10].

На відміну від прихильників-традиціоналістів, які акцентують на засвоєнні готових знань, прихильники нео-прагматизму надають перевагу розвитку практичних умінь та допитливості студентів. Адже в основі навчання має лежати реальність, що постійно змінюється. Людина постійно перебуває у пізнавальній для неї ситуації, взаємодіючи з довкіллям, змінюючись під його впливом, розвиваючись та, зрештою, трансформуючи саме довкілля. На їхню думку, головна цінність освіти полягає у безпосередньому зв'язку із життям. Прагматисти ніколи не обмежувалися лише навчанням у стінах школи. Школа, на думку Дьюї, повинна повторювати форму повсякденного життя, тобто своєю реальністю та життєвістю мала б нагадувати діяльність, яку індивід проводить у найближчому оточенні, де

перебуває – у сім'ї, громаді чи суспільстві. З огляду на це шкільний учитель повинен уміти організувати освітній та виховний процеси таким чином, щоб згодом учні вміли розв'язувати дотичні до свого життя та набуті досвідом проблеми, які виникають у власному, поза школою, житті. Відповідно до цього майбутніх учителів необхідно навчати спиратися на рефлексивний характер досвіду учнів, який вони здобули у громаді, та відповідно до цього будувати виховний та освітній процеси. У такому випадку вчителі відіграють роль „носія досвіду”, вони є „провідниками” відкритого освітнього процесу. Проте в жодному разі вчителі не повинні нав'язувати свої думки учням, а також втручатися у процес взаємодії з навколишнім світом, унаслідок якого учні набувають досвід. Шляхом розв'язання проблемних ситуацій студент-майбутній учитель має можливість реалізувати себе, виробити вміння для наступної взаємодії зі світом у подібній ситуації. Один з експертів американської освіти, професор Західно-Мічиганського Університету (США), Пол Фарбер називає „нео-прагматизм освітньою орієнтацією для розв'язання проблем і дієвіших форм проведення дослідження, і, цінностей, важливих для навчання” [1, с.95]. На його думку, це саме “та орієнтація, якої дотримуються більшість професорів американської філософії освіти. Фундаментальною традицією такого методу є Сократівська традиція” [1, с. 95].

Отже, освіта на засадах нео-прагматизму є безперервним процесом набуття досвіду, зважаючи на світ, що постійно змінюється, та на розвиток учня, що не повинен перериватися. Зважаючи на це, підготовка майбутнього вчителя до освітньо-виховної діяльності у громаді в педагогічних закладах США повинна здійснюватися на засадничих принципах нео-прагматизму, щоб давати належну підготовку майбутнім учителям, які були б готові до самостійного виконання таких ролей на своєму педагогічному шляху в умовах ринкового суспільства.

Критична педагогіка. Поширення ідей критичної педагогіки у професійній підготовці майбутніх учителів пояснюють ринковою потребою освітніх перспектив, метою яких стали б передусім соціальна зміна та перетворення. Критична педагогіка засадничо ґрунтується на філософських ідеях бразильського освітянина Пауло Фрейре. Як він зазначає, традиційні методи навчання не дають очікуваних результатів. Фрейре вважає традиційний навчальний план відірваним від життя, позбавленим зосередження на діях, не придатним до розвитку критичного мислення у студентів. Запропонований критичною педагогікою навчальний план, що сфокусований на вивченні повсякденності, неформальної культури, історичних моделей влади та механізмів формування цих культур, дає змогу, на думку Пітера Макларена, критично переосмислити стосунки в дихотоміях „Я” та суспільство”, „Я” та інший”. Макларен заперечує традиційний підхід до шкільного життя і пропонує взяти за основу теорію культури з її схильністю

до переривчатості й невизначеності, тому що шкільне життя характеризується варіативністю конфлікту дискурсів і боротьби, де перетинаються культури школи і вулиці [3, с. 151]. Представники критичної педагогіки ставлять перед освітою в особі вчителів таке головне завдання: створити необхідні умови для соціальної трансформації студентів через їхнє позиціонування як політичних об'єктів, які усвідомлюють свою расову, класову та гендерну ідентичність, що мають вагомий вплив на формування їхнього життя. Освіта повинна закликати студентів до боротьби за людську свободу та емансипацію. Дедалі частіше вчені-педагоги усвідомлюють потребу критично-педагогічних принципів у програмах підготовки майбутніх учителів, котрі в майбутньому були б готові до викликів потенційно шкідливих ідеологій та практик у школах та громадах, де працюватимуть.

Як засвідчують останні дослідження програм професійної підготовки учителів, майбутні вчителі, незважаючи на своє етнічне походження, схильні до підсвідомої екстраполяції своїх переконань і ставлень до соціального порядку, що відображають домінуючі ідеології, які так шкодять студентам [4, р. 1]. Окрім цього, ці педагоги вважають соціальний порядок цілком справедливим, забуваючи про диверситивність та мультикультуралізм американського суспільства, очевидно, спираючись лише на власний досвід та расову чи етнічну належність. Як зазначає Макларен, тут на допомогу приходять критична педагогіка, що покликана трансформувати викладання, спроектоване на продукування нового типу знань, здобутих завдяки соціальним і матеріальним взаєминам громади, суспільства і нації [9, р. 2].

Отже, осередок критичної педагогіки, або, як її звикли називати західні вчені, Фрейрівської педагогіки, полягає у критичному підході до питань раціональної влади для студентів та викладачів [9]. Головна її мета – введення соціальних та політичних питань до класичного курікулуму [6], завдяки чому він втрачає свою „класичність” і набуває модерних рис, бо відповідає потребам сучасності. Проте, зауважимо, Фрейре, засновник критичної педагогіки, вважає її не освітньою технікою, а способом діяння в освітній практиці. Він переконаний, що соціальний і політичний аналіз життя повинен перебувати у центрі курікулуму, незважаючи ні на що. Сенс освіти, на його думку, полягає не у передачі знань, а радше у їх спільному продукуванні, що пов'язано з реальним життям студентів. Адже людське життя має сенс лише завдяки спілкуванню та діалогічним стосункам. Саме воно має бути центральною темою будь-яких освітніх процесів. Студенти зможуть лише тоді розвивати критичну свідомість, коли їхнє навчання не буде відірваним від життя. Для досягнення такої мети Фрейре застосовує новий метод – проблемне навчання (*problem posing*), що допомагає організувати автентичний діалог між студентами та викладачами. Так, студенти навчаються по-новому спілкуватися, знаходити вихід з власних проблем та

негарздів повсякденного життя, спільно шукають корені та шляхи їх вирішення для досягнення позитивних соціальних змін у суспільстві.

Отже, ключовим завданням критичної педагогіки є створення не лише кращого навчального середовища, але й кращого світу, в якому провідне місце посідають передусім соціальні зміни. Зазвичай зміст та структура програм підготовки майбутніх учителів до освітньо-виховної діяльності у громаді в США залежать від власної філософії освіти кожного її організатора. Це частково пояснюють нехтуванням складними інтелектуальними концепціями та опертям на особистий досвід та інстинкт. Багато сучасних педагогів-теоретиків нині дедалі частіше відстоюють не філософську позицію, а практичну, яка визначає їхню особистісну філософію освіти.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що чільне місце у підготовці майбутнього вчителя до виховної діяльності у громаді посідають, безперечно, нео-прагматизм та критична педагогіка, які найбільше відповідають поставленим цілям сучасної педагогічної освіти. Проте, як би не змінювалась під впливом „примхливого” ринку філософія сучасної педагогічної освіти США, підготовка майбутнього вчителя до освітньо-виховної діяльності у громаді й надалі ґрунтуватиметься на засадах нео-прагматизму, в центрі якого наявна „реконструкція людського досвіду”, що будуватиметься на засадах соціал-конструктивізму завдяки власно сконструйованим знанням. Вони взаємодіють із теорією постмодернізму, постулатом якої є передусім „перебудова досвіду”, пов’язаного з розв’язанням проблем громади та активною громадською діяльністю її членів, а також критичною педагогікою, що відповідає потребам сучасності завдяки введенню соціальних та політичних питань до класичного курікулуму. Саме таку чітку класифікацію можна пояснити служінням своїй громаді, що було і є однією з керівних місій численних організацій та установ, які покликані тісно співпрацювати зі школою, сім’єю, громадою.

Наступне наше дослідження стосуватиметься впливу соціал-конструктивізму та постмодернізму на підготовку майбутніх учителів до освітньо-виховної діяльності у громаді в США.

Головним чинником, який впливає на формування керівних філософських засад підготовки учителя до виховної діяльності у громаді США, є суспільно-економічні передумови, які визначаються ринковою потребою освітніх перспектив. Зважаючи на це, особливої ваги набувають активна участь кожного індивіда у процесі здобуття власно сконструйованих знань, перетворення, соціальні зміни, які виникають у результаті колективної дії у житті громади завдяки частим змінам учительських й учнівських ролей та добре спланованій виховній діяльності вчителя. Запорукою результативної освітньо-виховної діяльності вчителя у громаді є свідомо активна участь кожного учня у житті суспільства, що передбачає вдосконалення громади та

кожного її члена. Організація виховної діяльності у громаді залежить передусім від здобутого власного досвіду завдяки добре розвиненому критичному мисленню та практичним умінням майбутніх учителів.

1. Кошманова Т. С. Нео-прагматизм як сучасна філософія американської освіти? У Американська філософія очима українських дослідників // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 22 груд. 2005 р. Полтава, 2005.
2. Кошманова Т. С. Розвиток педагогічної освіти у США. (1960-1998) Львів, 1999.
3. Радіонова І. Ідеї критичної педагогіки в українському контексті // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 22 груд. 2005 р. Полтава, 2005.
4. Bartolome L. Critical Pedagogy and Teacher Education: Radicalizing Prospective Teachers, *Teacher Education Quarterly*. 2004
5. Breault R. A. Dewey, Freire, and a pedagogy for the oppressor, *Multicultural Education*. 2003.
6. Freire, P. *Pedagogy of Freedom: Ethics, Democracy, and Civic Courage* (Clarke, P., Trans.). Maryland: Rowman & Littlefield. 1998.
7. Guide to the Corporation for National Service, 1997.
8. Hildebrand D. Neopragmatist Turn // *Southwest Philosophy Review* Vol. 19, # 1, Jan., 2003.
9. Keesing-Styles L. The Relationship between Critical Pedagogy and Assessment in Teacher Education. *Radical Pedagogy*. 2003.
10. McLaren P. "Critical Pedagogy", *Teaching and Teacher Education*, Summer-Fall. Volume 9. Number 1. 1997.

PHILOSOPHY OF NEO-PRAGMATISM AND CRITICAL PEDAGOGY IN THE COMMUNITY-BASED PRE-SERVICE TEACHER PREPARATION IN USA

Nataliya Zaliznyak

*Ivan Franko University of L'viv,
Doroshenko Str., 41, UA- 79000 L'viv, Ukraine*

The paper explores main philosophical foundations of community-BASED pre-service teacher preparation in the USA. It argues that philosophy of neo-pragmatism and critical pedagogy are the most influential on the development of prospective teachers in the USA.

Key words: neo-pragmatism, critical pedagogy, pre-service teacher education, prospective teachers.

Стаття надійшла до редколегії 15.11.2006

Прийнята до друку 20.12.2006